De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**, Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE** van **De Heraut**, Warmoesstraat 106, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 20 Januari 1889. N°. 578.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden ƒ 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureel 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureel, Warmoesstraat 106, te Amsterdam.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Van den Heiligen Geest en het gebed.

I.

> Met alle bidding en smeeking, biddende te allen tijd in den Geest, en tot hetzelve wakende met alle gedurigheid en smeeking voor al de heiligen.
> Efeze 6:18.

Eer we aan de hand van den Catechismus tot het gewichtig stuk van de Uitverkiezing overgaan, schuiven we hier ter afwisseling een klein aantal artikelen in, over het werk van den Heiligen Geest *in het gebed*.

Meer dan men dusver deed uitkomen, treedt in de Heilige Schrift ook bij het heilige werk *des biddens* zekere in- en meêwerking van den Heiligen Geest op den voorgrond. Het sterkst spreekt dit in Rom. 8:26 en 27, als de heilige apostel Paulus betuigt: „En desgelijks komt ook *de Geest* onze zwakheden mede te hulp; want wij weten niet wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar *de Geest zelf bidt voor ons* met onuitsprekelijke verzuchtingen, en die de harten doorzoekt weet, welke de meening des Geestes zij, *dewijl Hij naar God voor de heiligen bidt*." Even helder stelt de Christus zelf dezen samenhang tusschen ons bidden en het werk van den Geest in het licht, als hij der Samaritaansche vrouw uit Sichar te verstaan geeft, „dat God *een Geest* is, en de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen *in Geest en waarheid*;" „want," zoo voegt Jezus er bij, „de Vader zoekt ook dezulken, die Hem alzoo aanbidden." In schier gelijken zin schrijft de heilige apostel Paulus aan de kerk te Efeze: »Zijt met alle bidding en smeeking te allen tijde biddende *in den geest*, en tot hetzelve wakende met alle gedurigheid en smeeking voor de heiligen." Gods oude belofte lag er reeds uit de dagen van Zacharias: „Doch over het huis Davids en over de inwoners van Jeruzalem zal Ik uitstorten *den Geest* der genade en *der gebeden*" (Zach. 12:10); en deze belofte was in vervulling gegaan toen de apostel van Christus jubelen kon: „Door hem hebben wij beide *den toegang door éénen Geest* tot den Vader" (Ef. 2:18). Bij het „Abba, Vader!" onzer gebeden »getuigt *de Heilige Geest* met onzen geest, dat we kinderen Gods zijn" (Rom. 13:15). En in het verlangend uitzien naar de toekomst van den Bruidegom, is het niet alleen de Bruid, maar *de Geest* én de Bruid die bidden: „Kom, Heere Jesus, ja, kom haastelijk!" Zelfs laat zich, voor wie dieper doordenkt, met name van het Gebed de geestelijke stelregel niet scheiden, dat het een bidden zijn moet „niet als hadden we ontvangen den geest der wereld, maar *den Geest die uit God is*, opdat wij weten zouden de dingen die ons van God geschonken zijn"; een smeeking, die we dan dankzeggend uitspreken „niet met woorden die de menschelijke wijsheid leert, maar *met woorden, die de Heilige Geest leert*, geestelijke dingen met geestelijke (woorden) saamvoegende" (1 Cor. 2:12 enz.).

Er is alzoo geen twijfel, of er moet wel terdege ook in ons Gebed een werk van den Heiligen Geest erkend en geëerd worden; en het kan vrucht dragen voor de oefening onzer gebeden, zoo ook dit teedere punt opzettelijk wordt toegelicht. Niet, dit spreekt vanzelf, om *geheel* de leer der Gebeden hier in te lasschen. Dit zou hier misplaatst zijn en hoort beter thuis bij de behandeling van de laatste acht afdeelingen van den Heidelberger Catechismus. Maar wel, om de hooge en heilige beteekenis in het licht te stellen, die (of wij het merken of niet merken) God de Heilige Geest, de derde Persoon in het Drieëenig Wezen, in zoo zeldzame mate voor de „Gebeden der heiligen" heeft.

Om hiertoe te geraken, dient nu in de eerste plaats de zilveren draad opgespoord, die tusschen het *wezen* van ons gebed en het *eigen werk* van den Heiligen Geest zekere noodzakelijke verbinding en natuurlijken samenhang legt.

Niet alle gebed toch is gelijk.

Heel anders is het bidden van *Jezus* in zijn Hoogepriesterlijk gebed, en heel anders het bidden van *den Heiligen Geest* met onuitsprekelijke verzuchtingen. De smeekingen der heiligen *op aarde* zijn onderscheiden van de smeekingen der heiligen die *daarboven* voor den Troon jubelen en van onder den Troon roepen. Zelfs de gebeden der heiligen op aarde zijn niet hetzelfde in de *onderscheidene* geestesgesteldheden, waarin zij zich bij hun smeekingen bevinden. Anders zijn de gebeden „der Bruid", d. i. van *al Gods heiligen* op aarde saam; anders de gebeden der heiligen in *plaatselijke* saamvergadering der geloovigen; anders hun smeekingen in den kring *der broederen*, als er twee of drie in Jezus' naam vergaderd zijn; en anders weer hun stil gebed dat ze *in de eenzaamheid* uitstorten. En zoo ook zijn van al deze Gebeden der heiligen weer in den wortel onderscheiden de gebeden der *nog onbekeerden*, hetzij dat verborgen en ongekend het zaad der wedergeboorte reeds in hen sluimert, hetzij dat ze, nog in hun ongebroken zondige natuur staande, roepen tot een God, dien ze niet kennen en tegen wien ze overstaan.

Deze velerlei onderscheiding tusschen allerlei schakeering van bidders en allerlei soort van gebeden, doet de vraag rijzen, of de Heilige Geest alleen in een *enkel soort* van die gebeden werkzaam is, dan wel in *alle* gebed als zoodanig.

Het kon toch zijn, dat de Heilige Geest in ons gebed indrong alleen op die zeldzame hoogtepunten van ons gebedsleven, als het een enkel maal voor onze ziel tot het zoet der zalige en innige liefdegemeenschap met het Eeuwige Wezen komt. Het kon ook zijn, dat er altoos zekere werking des Heiligen Geestes was in de Gebeden der heiligen, met uitsluiting van de onbekeerden. En eindelijk staat ook de derde mogelijkheid open, dat er een werk van den Heiligen Geest in *alle* gebed en *alle* smeeking was; ook dan als er van een aanroepen van den Vader in de hemelen „in geest en waarheid" nog geen sprake kan zijn.

Om dit te beslissen is ons vóór alle dingen noodig, dat we met eenige juistheid bepalen, wat we onder „het gebed" verstaan.

Tweeërlei toch is hier mogelijk.

Men kan óf het „gebed" in engeren zin nemen, als een godsdienstige handeling, waardoor men van God den Heere iets *vraagt*, *verzoekt* of *afsmeekt*. In dat geval is alle gebed een uitspreken en voor Gods troon brengen van een *begeerte* die in ons oprees. Komt alle gebed voort uit een nood, een leegte, een gebrek, een nooddruft, waarvoor we vervulling vragen. En is het een toegaan tot Gods almachtigheid en Gods voorzienig bestel, om in onze armoede door Hem te worden verrijkt, in gevaar door Hem te worden beschut en beschermd, en bij verleiding en verzoeking die over ons komt door Hem te worden staande gehouden.

Maar er is evengoed een *ruimere* opvatting mogelijk, naardien het getal onder het gebed, ook de „*dankzegging*" wordt besloten. De „Dienst der gebeden" in Gods kerk, sluit altoos ook den Dienst der dankzegging in. Onze Heidelbergsche Catechismus verstaat het in de 45e Zondagsafdeeling evenzoo, en vat heel het stuk des gebeds zelfs als het „voornaamste stuk der dankbaarheid" op. En eigenlijk zijn er in eenigszins hoogeren zin geen „gebeden" denkbaar die voor den Troon der genade niet tevens *dankzeggend* zouden opgaan.

Geeft men dit nu eenmaal toe, dan moet men intusschen nog verder, en dient onder het „gebed" ook de „*lofverheffing*" en alle „*uitgieting* der ziel" begrepen te worden. Een gebed dat niet ook prijst, looft en jubelt is geen eigenlijk bidden. *Bidden* en *aanbidden* vloeien in de smeekingen der heiligen ineen. En waar in de ziel zich duizenderlei gedachten verdringen, ook al zijn ze geen bepaalde smeekingen, en ook al houden ze geen eigenlijke dankzegging in, ja ook al vormen ze geen bepaalde lofverheffing, daar is er toch een drang in ons, waar geen weerstand aan te bieden, om deze gedachten die de ziel vervullen uit te storten voor den Eeuwige.

Als Mozes in Psalm 90 zijn gebed uitstort, is er 1°. een eigenlijk *smeeken:* „Keer weder, Heere! tot hoe lang? en het berouwe U over uwe knechten" Er is in zijn gebed 2°. *dankzegging:* „Heere, Gij zijt ons geweest een toevlucht van geslachte tot geslachte!" Er is 3°. *„lofverheffing":* »Eer de bergen geboren waren en Gij de aarde en de wereld voortgebracht hadt, ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt gij God!" Maar toch is er behalve deze *smeeking, dankzegging* en *lofverheffing* 4°. ook nog een heel andere *uitgieting* van de gedachten der ziel in dit Mozaïsche bidden, als het straks heet: „Wij vergaan door uwen toorn en door uwe grimmigheid worden wij verschrikt"; of sterker nog, als hij in zijn smeeking uitroept: »Aangaande de dagen onzer jaren, daarin zijn zeventig jaren, of zoo wij zeer sterk zijn, tachtig jaren; en het uitnemendste van die is moeite en verdriet; want het wordt snellijk afgesneden en wij vliegen daarheen!"

En geheel hetzelfde vindt ge terug in het Hoogepriesterlijk gebed van Jezus zelf. Ook hier is 1°. *smeeking:* „En nu verheerlijk mij, Vader, bij U zelven, met de heerlijkheid die ik bij U had, eer de wereld was;" of: „Heilige Vader, bewaar ze in uwen naam, die Gij mij gegeven hebt, opdat ze één zijn mogen, gelijk als wij." Er is 2°. *dankzegging:* „Gij hebt mij macht gegeven over alle vleesch, opdat al wat Gij mij gegeven hebt ik hun het eeuwige leven geve." Er is 3°. *lofverheffing:* „Rechtvaardige Vader, de wereld heeft U niet gekend, maar ik heb U gekend, en deze hebben bekend, dat Gij mij gezonden hebt." Maar bovendien is er ook 4° in dit Hoogepriesterlijk gebed allerlei *uitgieting der ziel*, die nóch gebed nóch dankzegging nóch lofverheffing is, maar het uitstorten van allerlei gedachten die zich in de ziel des Heeren verdrongen: „Al het mijne is het uwe, en al het uwe is het mijne!" „Ik heb U verheerlijkt op aarde en volbracht het werk dat Gij mij gegeven hebt." „Ik heilig mijzelven voor mijn jongeren, opdat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid."

Neemt ge dus uw bidden niet in dien engsten en strengsten zin van iets van God *afsmeeken;* maar in den ruimeren zin, waarin het tevens de *dankzegging* insluit, dan *moet* ge noodwendig ook die beide andere bestanddeelen toelaten, die ten eerste als *lofverheffing* of *aanbidding*, en ten andere als *uitgieting der ziel* het best onderscheiden worden.

De schuldbelijdenis en belijdenis van zonden noemden we alleen daarom niet afzonderlijk, omdat deze nooit anders dan tot *smeeking om vergiffenis* kan voeren; die smeeking inleidt; en er de bewegende oorzaak van is; terwijl als de ziel een enkel maal drang en innerlijke persing gevoelt, om haar innerlijke verlorenheid en natuurlijke doemwaardigheid voor God tot in den wortel der zaak te belijden, het vanzelf komt tot een *uitgieting der ziel* gelijk we in de vierde plaats noemden.

Alles wel saamgevat, is derhalve onder ons gebed in ruimeren zin te verstaan, *alle godsdienstige handeling, waarbij we ons onderwinden om rechtstreeks het Eeuwige Wezen toe te spreken.*

De eenige moeilijkheid, die hierbij overblijft, schuilt in den *lofzang*. Het is toch onmiskenbaar, dat ook in tal van psalmen een rechtstreeksch toespreken in het lied van het Eeuwige Wezen voorkomt, en dat alzoo de grens dreigt uitgewischt te worden, die het *Gebed* van den *lofzang* scheidt.

Deze zaak ligt zóó.

De lofzang heeft *vier* trappen.

Hij kan óf zijn een zingen van den lof des Heeren *voor de eigen ziel*; óf een zingen van zijn lof voor het oor *onzer broederen*; óf een zingen van den lof des Heeren voor de *wereld en de demonen*; óf eindelijk een zingen van den lof des Heeren voor *den Heere onzen God zelf*.

Vlamt in het hart van Gods kind ongedwongen heilige blijdschap op, o, ook al is hij dan alleen, ja, al zat hij geboeid en gekluisterd in den kerker, dan zou hij nog drang en persing in zich gevoelen, om enkel ter voldoening aan den dorst zijner ziele, met heldere stem een psalm aan te heffen, en van den lof des Heeren te jubelen voor zijn eigen hart.

Zoo zingt een kind des Heeren b. v. in de eenzaamheid: „God heb ik lief, want die getrouwe Heer hoort mijn gebed, mijn smeekingen, mijn klagen!"

Heel anders is zijn lofzang echter, als hij niet voor zich zelf en in de eenzaamheid, maar met en voor zijn broederen zingt. Dan heet het: »Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort, zij wandelen, Heer, in 't licht van het godlijk aanschijn voort." Of zelfs wordt dan het volk rechtstreeks toegesproken: „Gij, volk uit Abraham gesproten, dat zooveel gunsten hebt genoten"; of: „Jeruzalem, gij hoort die blijde klanken, elk heffe met mij den lof des Heeren aan!"

Weer in een anderen trap komt de lofzang voor, als er in het lied getriomfeerd wordt, en de kerke Gods als het ware der wereld en den demonen toezingt, om den lof des Heeren en de zekerheid van zijn zegepraal uit te spreken. B. v. in het strijdlied: „Wij steken het hoofd omhoog en zullen de eerkroon dragen," en het slot: „en onze Koning is van Israëls God gegeven."

Maar de hoogste trap in den lofzang is toch wel degelijk, als het nóg verder gaat, en als het lied uitvloeit in een rechtstreeksche toespraak tot den Eeuwige, dat men niet aan zichzelf, noch aan zijn broeder, noch aan de booze machten, maar alleen *aan God zelven* denkt. Dan toch is de lofzang het plechtigst. Laat Psalm 51 maar worden aangeheven, of het begin van Psalm 130, en ieder voelt terstond het onderscheid. „Gena, o, God! gena, hoor mijn gebed!"; of „Uit diepte van ellende roep ik met mond en hart tot U, die heil kunt zenden, o God, aanschouw mijn smart." Dán is werkelijk het *bidden* en *zingen* één geworden. Het is dan de kerke Gods die om *overluid* te kunnen bidden, dit in *een zang* doet, maar in een gemoedsstemming, waarbij ze eigenlijk meer de *smeeking* dan het *lied* op het oog heeft.

De kerke Gods heeft er niet altoos genoeg aan, dat er een is, die in het gebed voorgaat, en dat alle anderen in stilte meebidden. Ze voelt soms ook sterken drang om zelve, overluid, in het gebed meê in te stemmen. Iets wat vooral in Engeland sterk uitkomt, waar in allerlei kringen en ook in de kerk, de geloovigen de vaste gewoonte hebben, om als de voorganger in het gebed iets zegt, dat hun ziel inneemt, half mompelend en half luid fluisterend meê te bidden, en altoos vast den voorbidder het *Amen* overluid na te zeggen.

In de Episcopale kerk heeft deze drang, die bij den levendigen Engelschman sterker spreekt dan bij ons afgemeten karakter, zelfs het *Commonprayer book* in het leven geroepen. D. w. z. een liturgie van gebeden gelijk wij die in kleinere atmeting ook in onzen Liturgischen bundel bezitten, maar dan meer bepaaldelijk van gebeden, die men *samen* bidt en dat wel *hardop* en *overluid*. Dan heft de prediker deze gebeden aan, en aanstonds valt heel de kerk overluid in, en spreekt dezelfde gebeden uit; niet in zang of lied, maar in kalm proza; zoodat b. v. het »Onze Vader" door heel de gemeente der geloovigen hardop wordt meegebeden.

Onze kerken sloegen dien weg niet in. En terecht. Het hoort niet bij onzen landaard, en is dikwijls zelfs in Engeland verre van stichtelijk. Maar den drang waaruit dit *Commonprayer book* geboren wierd, kennen toch de geloovigen ook in ons midden. Het is ons lang niet altoos genoeg, dat er één voor ons bidt, met wien we meebidden. Neen, vaak wordt de drang gespeurd, en eigenlijk moesten de geloovigen *nooit* saamvergaderen, of die drang moest althans éénmaal tot uiting komen, om zelf, rechtstreeks en overluid in het gemeenschappelijk gebed tot den Heere te gaan. En dit nu is de lofzang in den hoogsten trap, genomen als rechtstreeksche toespraak tot het Eeuwige Wezen. Alleen maar onze kerken *voelen* dit onderscheid niet altoos sterk genoeg; en vandaar de zondige zwakheid, dat zoo velen zulk een smeekenden lofzang in den hoogsten toon vaak meezingen, terwijl het oog allerwegen ronddwaalt, en heel andere dingen de gedachten vervullen, en er van „bidden *tot* den Heere" in het lied bij hen geen sprake was.

We merken hierbij nog op, dat deze ineenvloeiing van het *Gebed* met den lofzang op den hoogsten trap, bovendien van den aard onzer Psalmen onafscheidelijk is.

Immers een menigte Psalmen *zijn* eenvoudig *gebeden;* eens staat er zelfs na afloop van heel een reeks Psalmen: „De *gebeden* (niet de lofzangen) van David hebben een einde." En al is het nu waar, dat onze min goede versindeeling en het zingen van slechts een enkel vers uit een heelen psalm, dit gebedskarakter noodzakelijk verzwakt, zoo kan het toch niet anders, of waar de eigenlijke smeeking van

Een brief uit de valleien.

Dezer dagen zijn de Waldenzen weêr ter spraak gekomen. 't Zal dit jaar tweehonderd jaren geleden zijn, dat zij weêr terugkeerden naar de valleien, die zij om hunner belijdenis wille drie jaren tevoren hadden moeten verlaten. 't Was echter in 1689 niet voor de eerste maal, dat de Waldenzen de gunste huns Gods ondervonden in het eindigen der tegen hen uitgebroken vervolgingen. Veel hebben zij geleden — meer dan eene pen beschrijven kan — maar ook veel genoten van den Heere, als Hij hun smart en smaad liet voorbijgaan.

De Waldenzen waren er reeds, toen de kerk van Christus nog in de banden der Roomsche hiërarchie lag. In de middeleeuwen zijn zij tegen de dwalingen van het Pausdom opgekomen op een anderen grond, dan zoovele anderen, die meer oog hadden voor het tirannieke bijgeloof der geestelijkheid, dan voor de eere en het Woord van den Christus.

Terwijl niet weinigen om de dwaasheden van het houten of gouden kruis, om de reliquieën lachten, en daarom Romes Pausdom met zijne gruwelen verachtten, kwamen de Waldenzen op grond van Gods Woord op tegen de menschelijke leer en geboden, die de waarheid Gods in Christus' rijk verdrongen.

Naar de valleien van Piemont in Italie, waar zij zich vestigden, werden zij Wallenzen of Waldenzen genoemd. Langzamerhand verspreidden zij zich door de dalen van Lucerna, St. Martin, La Pérouse en Pragelas, trots den bittersten tegenstand en de wreedste vervolging. De zegepraal, die de Reformatie der 16de eeuw elders behaalde, bracht hun weinig verademing, omdat Italie slechts voor korten tijd den adem der Hervorming gevoelde. Hadden zij kunnen besluiten zich elders te vestigen, zij zouden ruste gevonden hebben; maar hunne liefde voor hunne bergen en dalen hield hen in de nabijheid hunner vijanden.

Heftiger dan ooit werden de Waldenzen door de Roomschen vervolgd, sinds de Roomsche propaganda in 1650 zich ook in de stad Turijn, de hoofdstad van Savoye, vestigde, en de hertogin van dit land, waartoe de bovengenoemde valleien behoorden, dwong, de geestelijken te helpen in hunne dwangmaatregelen tegen de belijders van den Christus. In 1655 woedde de vervolging het hevigst. Dat Europa, hetwelk de Hervorming liefhad en om harentwil met de hiërarchie gebroken had, hoorde met ontzetting de gruwelen, die in den naam van den Christus gepleegd waren aan belijders van den Heere, en was bedacht op middelen, om de verdrukte geloofsverwanten te helpen. Ook in Nederland werd het medelijden van de kerk van Christus gaande en overal rees de vraag: »Wat staat ons te doen voor de Waldenzen?" Den 14sten Juli kwam de classis van Walcheren, op initiatief van de kerk van Middelburg, bijeen, om „in consideratie te nemen de grouwelycke massacre ende moortdadige wreetheyt, gepleeght aen onze Religionsverwanten, de inwoonderen van de valleyen van Piedmont". De Algemeene Staten en die der provincien werden verzocht »om ons te vernederen over de schade en verbreking onzer broederen en om onze compassie over haar te betoonen", een algemeene collecte te houden bij alle kerken. De overheid werd gebeden, »dat alle middelen mochten aangewend worden tot redres en verzekering van de overige Protestanten aldaar".

De biddag werd gehouden. Ook de collecte. Maar toen werd de vraag hier en daar gedaan, door wie, de kerk of de politieke macht, de gelden zouden verdeeld en verzonden worden. Vooral de Algemeene Staten achtten de giften politiek. Alleen wilden de regeeringen toestaan, dat de Classen en Synoden troostbrieven verzonden aan de verdrukte broeders. Wilden zij, zoo oordeelden de Staten van Zeeland en zijne Raden, dan daarbij voegen, dat de kerken in dezen ook haar plicht gedaan hadden, men mocht dit doen. De kerken, met name in Zeeland, hielden stand, totdat het Ds Appollonius van Middelburg gelukte, den magistraat dier plaats te bewegen de verdeeling en verzending kerkelijk te laten. Want het voorbeeld van Middelburg werd door de andere stemhebbende steden van Zeeland gevolgd. Uit de classis Walcheren werd aan de Waldenzen de voor dien tijd groote som van 368 £ 12—6 (ruim ƒ 2000) verzonden. Met hoeveel blijdschap dat geld in de dalen van Piemont ontvangen werd, bleek der classis van Walcheren uit een schrijven van de predikanten, ouderlingen en leden der kerken in de valleien van Piemont, Lucerna, Angrona en St. Martin, onderteekend door Ds. J. Legerus en M. Feelix dd. 18 April.

In April 1662 vernam de classis van Walcheren weêr, dat in de valleien van Piemont en Savoye opnieuw eenige »religionsverwanten" ellendig waren omgebracht en de overigen met de vlucht zichzelven hadden moeten redden. Ofschoon de pensionaris den kerken, op haar verzoek om inlichting, verklaarde geene zekerheid omtrent de nieuwe vervolging tegen de Waldenzen te kunnen geven, lazen de Walchersche broeders uit een brief, door Ds. Legerus geschreven en naar dezen Staat verzonden, van den ellendigen staat der Waldenzen, waarbij gevoegd was een verzoek om voorbede en aalmoezen. De gecommitteerde Raden ontvingen toen van de Zeeuwsche broederen het verzoek om een generale collecte te mogen houden, terwijl zij bovendien aandrongen bij de Staten om toch door de gezanten Engeland en Frankrijk te vragen tusschenbeide te komen.

Doch hoewel de kerken op de hoogte waren van de verdrukking der Waldenzen, de politieken schenen er maar niets van te weten te kunnen komen. De generale collecte zou misschien ook niet toegestaan worden. Wat zou Frankrijk er ook van zeggen, als de anti-stadhouderlijke partij, met Jan De Witt aan het hoofd, zich in de aangelegenheden hunner geloofsgenooten mengden?

De Gaay Fortman.